

Keywords: landscape, subject, humans, plants, animals, image.

Гродзинский М.Д. Субъекты ландшафта.

Субъект ландшафта интерпретируется как объект или процесс, чья активность и само существование зависят от ландшафта и который способен этой активностью изменить ландшафт. Как субъекты ландшафта рассматриваются человек в его восьми измерениях, растения, животные и абиотические процессы.

Ключевые слова: ландшафт, субъект, человек, растения, животные, образ.

Надійшла до редколегії 01.04.2013

УДК 911.3

Денисик Г. І.

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

«ЗОЛОТИЙ ПОДІЛ» У ВІДНОВЛЕННІ ЛАНДШАФТУ

Ключові слова: натуральний ландшафт, культурний ландшафт, «золотий поділ», співвідношення, відновлення, раціональне природокористування

Чи є проблема? Проблема є, інакше як пояснити або хоча би зрозуміти той факт, що географи і ландшафтознавці майже, а вірніше зовсім, не приділяють уваги такому унікальному для природничих науки і практики явищ як «Золота середина» (поділ, переріз). «Золотий поділ» широко використовують у математиці, біології фізиці, архітектурі, мистецтвознавстві, тобто в науках тісно пов'язаних з географією і ландшафтознавством. Причини, що не сприяють використанню «Золотого поділу» у практиці природничо-географічних досліджень, дві: старше покоління географів у дослідженнях продовжує віддавати перевагу натуральним (за їх визначенням – природним) геокомпонентам і ландшафтним комплексам; молодше – просто-напросто незнайоме із «Золотим поділом». Результати перших досліджень показують, що серед природничо-географічних наук, «Золотий поділ» найбільш реально застосування знаходить в антропогенній географії та антропогенному ландшафтознавстві.

Аналіз попередніх досліджень. З географів та ландшафтознавців одним з перших підняв проблему оптимального співвідношення між натуральними й антропогенними ландшафтами Ф. М. Мільков [2]. Однак, Ф. М. Мільков лише звернув увагу на цю проблему, а В. О. Ніколаєв виокремив її та показав практичне значення оптимального співвідношення між натуральними і антропогенними ландшафтами [3]. У вирішенні цієї проблеми згадані науковці «Золотої середини» не використали.

На міжнародній науковій конференції присвяченій ландшафтному плануванню, що проходила в Інституті географії НАН України (2011 р.) було піднято питання про «Золоту середину» у природничо-географічних дослідженнях, а потім й опублікована стаття [1]. Географи України

ISSN 0868-6939 Фізична географія та геоморфологія. – 2013. – Вип. 2(70)

проблемою використання «Золотого поділу» у природничо-географічних дослідженнях зацікавились, але поки що мало.

Мета – розглянути значення та можливості використання «Золотого поділу» у природничо-географічних дослідженнях.

Результати дослідження. Географів та ландшафтознавців ще з другої половини ХХ ст. цікавило питання оптимального відсоткового співвідношення між натуральними й антропогенними ландшафтами. Однак, у більшості випадків усе зводилось до констатації простого співвідношення площ натуральних і антропогенних ландшафтів, що найбільш вдале вираження знайшло у так званих районах співвідношення (табл. 1.)

Таблиця 1 – Відсоткове вираження районів співвідношення

№ п/п	Види районів співвідношення	Питома вага ландшафтних комплексів за площею, яку вони займають (у %)	
		Антропогенні	Натуральні
1.	Антропогенний	100-75	0-25
2.	Натурально-антропогенний	75-25	25-75
3.	Натуральний	25-0	75-100

Це показує реальну картину антропогенізації, а не співвідношення натуральних і антропогенних ландшафтів того чи іншого природного регіону, і тим більше не вирішує проблему їх оптимального співвідношення.

Сучасне ландшафтно і екологічно дестабілізоване середовище характеризується аномально швидкими змінами структурної організації геокомпонентів і ландшафтних комплексів та взаємозв'язків між ними. Антропогенізація географічної оболонки й, особливо, ландшафтної сфери Землі, найбільш швидкими темпами проходило упродовж минулих 150-170 років. У середині ХІХ ст. було антропогенізовано не більше 16-18% земної суші. Зараз, навіть у нещільно заселених Південній Америці та Австралії, антропогенні ландшафти займають 37-38%, у Росії – 35-40%, у Західній Європі – 84% [3]. Серед країн, де цей показник досяг максимуму й Україна – 93-95%.

Стало зрозумілим, що без детального вивчення сучасних (натуральних, натурально-антропогенних і антропогенних) ландшафтів неможливо займатися ландшафтним плануванням та обґрунтувати перспективи розвитку будь-якого регіону. Однак, при цьому необхідно пам'ятати, що повна заміна натуральної природи антропогенною, натуральних ландшафтів антропогенними не лише не забезпечить збалансованого розвитку регіону чи країни, але й значно прискорить їх руйнацію. Збалансованого розвитку можна досягти лише внаслідок збалансованого поєднання у наявній або новій структурі ландшафтів регіону, а потім і в ландшафтній сфері Землі, досконалих у соціально-екологічному аспекті культурних і натуральних ландшафтів, що найбільш надійно гарантують стабільність довкілля за рахунок гомеостазу біосфери.

В Україні реалізувати це завдання надто складно, але поки що можливо. Антропогенні ландшафти займають тут 92-95% території. Вихід – поступове відновлення до умовно-натурального стану майже всіх

натурально-антропогенних та частини антропогенних ландшафтів. Межа – співвідношення між культурними й натуральними ландшафтами має відповідати уже встановленій природою «Золотій середині» – відповідно 68 і 32 відсотки. Цього поки що немає, особливо, якщо з погляду «Золотого поділу» розглянути структуру сучасних ландшафтів України (табл. 2).

Таблиця 2 – Ідеальне співвідношення видів використання земної поверхні у порівнянні з сучасною територією України

Види використання земної поверхні	Норми в ідеал (у % до суходолу)	Сучасне у межах України (у % до площі території)
Повне збереження природних ландшафтів (без будь-якого господарського використання)	40	—
Максимальне збереження природних ландшафтів (допустиме пересування людей без розбивання табору)	18	1-1,5
Збереження природних ландшафтів з тимчасовим перебуванням відпочиваючих (рекреантів)	19	3-4
Збереження природних ландшафтів із постійним перебуванням населення	8	4-5
Урбанізовані території	5-6	7-8
Сільськогосподарсько-промислові ареали	6-8	80-85

Можна не погоджуватись з такими нормативами. Зрозуміло, що вони будуть різні у кожній природній зоні та конкретному регіоні (табл. 3).

Таблиця 3 – Співвідношення основних видів використання земної поверхні в ідеалі і сучасної території Поділля

Види використання земної поверхні	Норми в ідеалі (у % до суходолу)	Сучасне в межах Поділля (у % до площі регіону)	Раціональне («Золота середина»)
Повне збереження природних комплексів (без будь-якого господарського використання)	40	—	28-30
Максимальне збереження природних комплексів (допустиме пересування людей без розбивання табору)	17	0,9-1,5	12-13
Збереження природних комплексів з тимчасовим перебуванням відпочиваючих (рекреантів)	18	1-2	16-17
Збереження природних ландшафтів із постійним перебуванням населення	7	2-3	8
Урбанізовані території	5-6	8-12	9-10
Сільськогосподарсько-промислові ареали	5-7	75-85	23-24

Однак: а) як далекі ми від ідеалу; б) встановлювати свою «Золоту середину» та обґрунтовувати її – безперспективно.

Висновки. Природничо- і суспільно-географічні дослідження, необхідно чітко спрямувати на досягнення установленої природою «золотої середини» - збалансованого співвідношення між культурними і натуральними ландшафтами. Звичайна, або математична, середина 50 (натуральні) x 50 (антропогенні) не гарантує стабільності. Відхилення хоча би на 2-3 % у бік антропогенних, уже призводить до локальних, а потім регіональних і глобальних катастроф. Співвідношення 68 (натуральні) x 32 (антропогенні-культурні) гарантує стабільність в ландшафтному середовищі, навіть якщо відсоток антропогенних (культурних) ландшафтів у ньому збільшиться на 5-7, можливо більше.

Список літератури

1. Денисик Г. І. «Золота середина» у природничо-географічних дослідженнях / Г. І. Денисик // Наук. записки ВДПУ. Серія: географія. – 2011. – Вип. 23. – С. 5-10. 2. Мильков Ф. Н. Человек и ландшафты: очерки антропогенного ландшафтоведения / Ф. Н. Мильков. – М. : Мысль, 1973. – 222 с. 3. Николаев В. А. Учение об антропогенных ландшафтах – научно-методическое ядро геоэкологии / В. А. Николаев // Вестн. Москов. ун-та. Серия 5. География, 2005. – №2. – С. 35-44.

Денисик Г.І. «Золотий поділ» у відновленні ландшафту.

Розглянута проблема використання у ландшафтознавчих дослідженнях та раціональному природокористуванні властивостей «золотого поділу»; на прикладі територій України і Поділля показано раціональне (відповідно до «Золотого поділу») співвідношення між натуральними й антропогенними (культурними) ландшафтами; звернено увагу на те, що встановлена природою «Золота середина» – 68x32% є найбільш оптимальним співвідношенням між натуральними і культурними ландшафтами у будь-якому регіоні.

Ключові слова: натуральний ландшафт, культурний ландшафт, «золотий поділ», співвідношення, відновлення, раціональне природокористування.

Denysyk G.I. «Gold Section» in the restoration of the landscape.

The problem of using in landscape research and rational use of natural resources properties of the «Gold Section»; for example, in Ukraine and Podiliashown a real and rational (according to the «Gold Section») ratio between natural and anthropogenic (cultural) landscapes; drawn attention to the fact, that the established by nature «Gold Section»– 68x32% to be the best balance between the natural and cultural landscapes in any region.

Keywords: natural landscape, cultural landscape, the «Gold Section» ratio, reduction, environmental management.

Денисик Г.И. «Золотое сечение» в восстановлении ландшафта

Рассмотрена проблема использования в ландшафтных исследованиях и рациональном природопользовании свойств «золотого сечения»; на примере территорий Украины и Подолья показано реальное и рациональное (в соответствии с «Золотым сечением») соотношение между натуральными и антропогенными (культурными) ландшафтами; обращено внимание на то, что встановленое природой «Золотое сечение» – 68x32%, есть наиболее оптимальное отношение между натуральными и культурными ландшафтами в любом регионе.

Ключевые слова: натуральний ландшафт, культурний ландшафт, «золотое сечение», соотношение, восстановление, рациональное природопользование.

Надійшла до редколегії 26.06.2013